

עסקים ולומדים

זווית יהודית אקטואלית לקהילת אנשי העסקים

פרשת ראה, כ"ז אב תשע"ד

שמיטת כספים - שיקום חלשים או חינוך לחוסר אחריות?

בפרשה לומדים אנו דין שמיטת כספים, שבו החובות נשמטים ומתבטלים בסייג של שנת השמיטה: **מקץ שבע שנים תעשה שמיטה: וזה דבר השמיטה שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברהו לא יגש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמיטה לה:**

(דברים טו)

מהו הרעיון של שמיטת כספים? מדוע שהחובות יתבטלו?

באופן כללי ניתן לציין שני סוגי הלוואות: יש אדם הלווה כספים כדי לשרוד, מפאת עניותו או מחמת משבר כלכלי פתאומי שאליו הוא נקלע; ויש מי שאינו במצוקה כלכלית, והוא לוקח הלוואה על מנת להשקיע ולייצר רווחים. כאשר אדם נמצא במצוקה כלכלית, התורה רוצה **לאפשר לו להתחיל מחדש. מחיקת ההלוואות מאפשרת מהיום לעמוד על הרגליים.**

ככלל, התורה איננה סוציאליסטית כי אם קפיטליסטית: היא מאפשרת מסחר חופשי, ללא הגבלות, כך שכל שאדם מצליח יותר בעבודתו כך הוא ירוויח יותר. יחד עם זאת, התורה אינה "מפקירה" את העניים והחלשים, ובמצוות רבות מחייבת את החברה לדאוג להם, הן ברמה האישית והן ברמה הכלכלית, ולכן יש בה מצוות רבות של עזרה וחסד: צדקה, הלוואה, מעשר עני, מתנות עניים ועוד. מצוות אלו באות לתקן את העוול שעלול להיווצר בשיטת כלכלה קפיטליסטית, כך שהאיזון שמציבה התורה מייצרים חברה צודקת ומתוקנת.¹

במובן זה, שמיטת כספים היא חלק ממעגל העזרה שהתורה מחייבת אותנו להושיט. העזרה הראשונית באה לידי ביטוי בחובת ההלוואה - "אם כסף תלווה את עמי", ובמקרה בו הלווה אינו מצליח להחזיר את חובותיו, מחייבת אותנו התורה להושיט עזרה נוספת, ופעם בשבע שנים לשמוט את החובות. באופן זה יתאפשר לחייבים להתחיל מחדש, להיות בלתי תלויים באחרים, ולאפשר להם ולחברה חיים תקינים ובריאים יותר.

לפי הבנה זו מסתבר, שכאשר אדם נמצא במצב שבו הוא יכול להחזיר את הכסף, ובמיוחד בהלוואה שניתנה לקניית ציוד נוסף (מכונת וכדומה) - אין סיבה שהוא לא יחזיר את הכסף. אדרבה, יש עניין שהאדם יהיה אחראי, ויידע לקחת אחריות על מעשיו. במקרה זה, אמנם ההלוואה עשויה להימחק, אבל בהחלט יש עניין להחזיר את ההלוואה, ואף המלווה רשאי לרמוז לכך - "וידו פשוטה לקבל" (ירושלמי י, ג).

הסבר זה מאיר באור חדש גם את תקנת הפרוזבול. הפרוזבול הוא תקנה שתקן הלל. המלווה מוסר את שטרות החוב לבית הדין וממילא ההלוואה אינה מתבטלת (לא צריך להעביר את השטרות בפועל אלא די לכתוב שטר שבו החוב עובר לבית הדין). באופן זה, לכאורה עקר הלל את דין התורה של שמיטת כספים שבו ההלוואות מתבטלות.

אולם, נראה שאין כאן ביטול, אלא דרך שבה יתקיים דין התורה באופן הנכון. ומדוע? הלווה אינו יודע האם המלווה יעשה פרוזבול אם לאו, הוא יתאמץ מאוד להשיג את הכסף על מנת לפרוע את חובו. באופן זה יצר הלל **מתח ואיזון נכונים ביחס לשמיטת כספים**. מחד, חוסר הידיעה אם יהיה פרוזבול יגרום לכך שהלווה יעשה מאמץ להחזיר את חובו, ומאידך, אם באמת מדובר על לווה שאינו יכול להחזיר את החוב, אנו מקווים שהמלווה אכן לא יעשה פרוזבול ויוותר על החוב.¹

במציאות שלנו, טוב היה ליצור קרן הלוואות המסייעת בעיקר לאנשים שעשויים ליפול או אולי לאלו שנפלו; קרן המסייעת לא רק במתן כסף, אלא גם בהנחיה לכלכלה נכונה מהיום והלאה (כדוגמת "פעמונים" וכדומה); קרן שמלמדת מצד אחד כיצד להחזיר את ההלוואה (ואף עומדת על כך), אך מצד שני, בסיים השמיטה, יודעת גם לשמוט את החובות שבהם הלווים באמת ובתמים לא הצליחו להשיב, ובכך מאפשרת להם להתחיל חיים חדשים.

כמו כן, אנו מנסים להקים מיזם "משפחה מחבקת משפחה", ובו כל משפחה תאמץ משפחה אחת, ותנסה במשך שנה שלמה לאזן אותה מבחינה כלכלית. דבר זה יעשה גם בסיוע כספי (על ידי קרובים וידידים) וגם על ידי עצות מכוונות.

צריכים אנו לזכור שהכסף שנתן לנו הקב"ה לא נועד רק להנאות ולעושר, אלא גם לעזרה, לחסד ולסיוע לכלל החברה. שמיטת כספים מחזקת הבנה זו, מלמדת אותנו שכל אשר לנו, הוא מאת ה', ומנתבת אותנו לסייע לסביבה להתחיל תקופה חדשה, ללא חובות וללא משקעים, תקופה שבה יוכלו להתחיל לעמוד על רגליהם ללא תמיכת הציבור.

הכותב הינו: הרב יוסף צבי רימון.

רבה של אלון שבות דרום, ראש מרכז הלכה והוראה, יו"ר תעסוקטיף
ובמועצת צהר.

בארגון רבני צהר חברים למעלה מ-1,000 רבנים ואנשי חינוך, הפועלים בהתנדבות לקדם זהותה היהודית של מדינת ישראל, מתוך הידברות ושותפות. ארגון רבני צהר מבוסס על עקרונות של ישרה ונאמנות למדינה, תוך מחויבות להלכה ולמסורת היהודית.

ארגון צהר מזמין אותך להיות שותף באיחוד החברה הישראלית
ובעיצוב דמותה היהודית של מדינת ישראל

לתרומות ולתמיכה בפעילויות של צהר: 1800-071-414 | www.tzohar.org.il

חפשו אותנו ב-f

